

Tomo Križnar opisuje svoje zadnje potovanje po Južnem Sudanu, ki se je začelo z mučnim čakanjem in negotovostjo, nadaljevalo s potjo po brezpotjih in aretacijo, končalo pa s srečno rešitvijo iz zapora. Križnar je v Južnem Sudanu iskal pot, po kateri bi lahko prepeljali napravo za iskanje vode do Nubskega gorovja, a je na poti naletel na plemenske spopade, zlorabe agentov Nacionalne varnosti, grozljive razmere v ječah in izdajstva.

»Tudi Evropejci živite v zaporu!«

Tekst in foto
Tomo Križnar

Nihče ni hotel govoriti. Vsi moške in farije, ki sem jih na začetku aprila poskušal privedi do pogovora o tem, kaj je novega v prestolnici Džuba in novi Republiki Južni Sudan, so se že po nekaj besedah za-

pili. Med kupi zaudarjatočih odpadkov na glavnih vpadnicah so me spremljali mrki izrazi. V zakotjih, kjer žene in dekleta na vsakem koraku strežejo čaj in kavo, so me prebadali sumničavi pogledi. Tudi v umazanih jedilnicah po tržnicah so nepriznano strmeli. Niti v novih kitajskih supermarketih in novo zgrajenih bleščečih uradnih ministrstvih nihče ni pozdravjal in kimal, kot so novorojeni meščani s takim navdušenjem med referendumom o samoodloči in po razglasitvi neodvisnosti pred petimi leti.

»Ne vedo, za koga delaš, beji mož!« je skušal pojasniti stari prijatelj na univerzi v Džubi. In

pomenljivo dodal: »Niti zase, vsak sam zase – ne vemo več, za koga delamo!«

»Vi, beli ljudje, ste nam naredili velik problem!«, je žugal vodja agentov v razpadajoči zgrabi Nacionalne varnosti v srcu stare arabske Džube, ki me je prvi smel v ulice in odvrlel na zaslišanje. Obtožil me je pogovarjanja z nekim na sodnim stolu v čajarni. In tega, da sem si vnesel nekaj zapiskoval v zvezek. Zahtevali so 100 dolarjev. Zakaj? Za njihovo pisarno, ki menda že tri mesece ni dobila nobene podpore.

Kaj, kdo, zakaj?

Kaj se dogaja, sem prvič zasluhlil aprila 2013, ko so me agenti Nacionalne varnosti ustavili na nadzorni točki v majhnem naselju Tunj na severu novega upanja človeštva. Surovo so me potegnili iz lokalnega terenskega vozila na bregu enega od pritokov Nila in vrgli golega in bosega, brez možnosti poklicati kogarkoli na pomoč, v ječo, ki je ostala iz časov velikega lova na sužnje. Takoj ko mi je naslednje jutro s posnetki uspelo dokazati, da se vračam iz Modrega Nila v Sudanu, kjer sem posnel intervju z njihovim prijateljem, komandantom borcev za svobodo SPLA North Malikom Agarjem, so me v vozilu SPLA vrnili v Malakal. Od tam pa z oboroženimi spremljevalcem vikrcali na letalo naravnost proti Džubi in novemu poslopiju Nacionalne varnosti. V tisti modri zgrabi

z bodečo žico na ograjah, ki vzdruja vsako leto večji strah in trepet, so me nato enajst dni zasliševali, me okradli in izgnali v Uganda. Vse zato, mi je bilo rečeno, ker nisem imel dovoljenja za prehod naftnih polj, ki bi ga moral dobiti od gubernija države Gornji Nil v Malakalu. Ko sem se teden kasneje v Džubi pritožil ministru za informacije, staremu prijatelju iz prejšnje vojne, ukradene kamere in denarja seveda nisem dobil nazaj. Pa tudi uradnega pisma z dovoljenjem za gibanje ob meji ne. Minister je pojasnil, da mi kot visoki predstavnik nove države takega dovoljenja ne sme napisati. Bo pa ukazal možem na meji, naj gledajo proč, če in ko se bom ponovno pojavil.

Podobno kot tistega maja 2013 in nato novembra tega leta z ženo Bojano in Urošem sem brez papirnatih dovoljenj prečkal mejo iz Republike Južni Sudan v Nubске gore v Sudanu tudi dvakrat leta 2014 in dvakrat leta 2015. Čez mejo smo vseni vladnim možem, vojakom in beguncem na obeh tovorili različne vrste kamer, računalnike in satelitske sisteme za povezovanje s spletom. Staroselce onkraj meje s katerimi smo vsak dan bežali pred vladnimi bombniki in lovskimi letali v vodline v gorah, smo navduševali za fotografiranje in snemanje razsekanih in zgorelih otrok, mater, žena in starcev ter jih spodbujali, naj posnetke in poročila o dogajanju v pozabljeni in žrtvovani staroselski enklavi med naftnimi

ker je to protistavno. Samo enkrat so se spravili na prijago. A na koncu za pregled niso zahtevali 50 dolarjev, kot se je redno dogajalo na vsaki kontrolni točki med enotenskim potovanjem s kanujem po reki Bahr el Ghazal leta 2012. Papir je bil močan. Papir je pomenil, da nisem sam. Če se mi kaj zgodi, me bodo prijatelj iskali in me maščevali. Večje ko je troje pleme, varnejši si. Tudi to je eden od vzrokov, da skušajo moški v Afriki zaploditi čim več otrok s čim več ženami.

Prvo zatikanje

Prvič se je zatiknilo v Mayoumu. To je kraj, od koder so Macharitu zvesti Nueri v zadnjih treh letih večkrat napadli naftna polja v dosegljivi državi Unity in drakrat zavzeli tudi Bentui. Vlada vojska se je maščevala: zidak ni ostal na zidaku. »Kje so zdaj civilisti?« Nekdo je pomignil proti Kitrovim vojakom, ki so nas srepo opazovali z vrha oklepnega vozila na krozišču. Nekdo drug je na skrivaj položil prst na ustnice. Le nekdanji učitelj s plemenskimi brazgotinami Nuerov na čelu si je drznili povedati, da se vsi tukajšnji šoferji bojijo Macharjevih vojakov, ki se zdaj, ko se je njihov podpredsednik vrnil na položaj v Džubo, vojskujejo na lastno pest. In da se skrivajo v gornovju proti Bentuiju in občasno ropajo potnike.

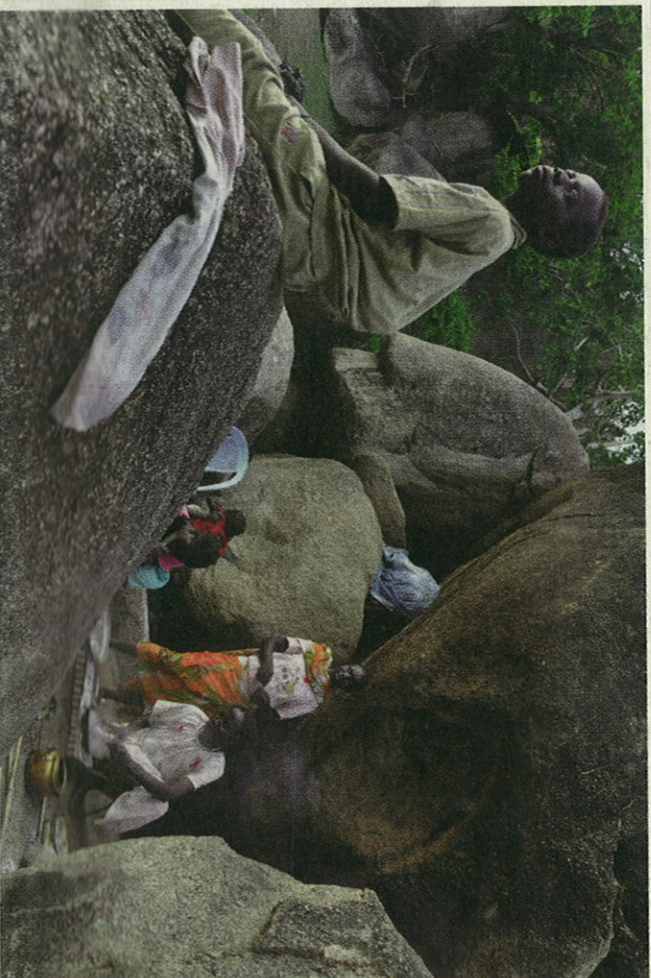
Po treh dneh čakanja v kraju brez žena, deklet in otrok je novi prijatelj našel tri neprijazne Nuere, ki so v sodih na terencu zadaj tihotapili bencin. Preden smo se odpeljali, so mi dali osnovna navodila. Ob morebitnem napadu iz gornovja moram takoj dvigniti roke, pokazati, da sem bel, pri priči brez pogajanj izročiti vso opremo in denar ter leči na tla z iztegnjenimi rokami.

Iz kabine terenca, ki je kar naprej zakuhaval in se zaradi zlizanih gum pogrezal v blato, sem opazil, da so na vsaki nadzorni točki fantom z istimi brazgotinami na čelu plačevali za prehod več, kot so moji sopotniki prej plačevali do Mayouma. To mi je dalo misliti, da smo na ozemlju, ki ga še vedno obvladujejo uporniki. Zbal sem se, da me bodo povsem nemočnega družno okradli. Prizori razbitih, izropanih in zažganih tovornjakov, oklepnih vozil in ostanikov tankov, zrinjenih z mastne spolzke steze, niso pomirjali. Močvirja, ki se razprostirajo na stotine kilometrov, vse do Nila in naprej do prvih etipskih gora, so raj za slonovsko travo in množice raznovrstnih ptic ter ogromne polže, za katerimi po vsaki deževni dobi ostajajo kupi hišic, ki se bleščijo na soncu kot školjke.

Še pred nočjo smo prečili najnevarnejši del poti in se stresli v Bentui.

Bentui

To je kraj, kjer naju je z Urošem med vračanjem z gora 19. decembra 2013 ujela vojna. Med gumenjem raket, s katerimi so Nueri napadli skladišče z municijo, sva z več tisoči beguncev zbežala za ograjo baze OZN. Nekaj raket je padlo tudi na dvorišče, zato smo se z osebjem vsako noč skrivali v kontejnerjih. Bojana je tedaj obvestila Ardreja Štera v konzularni službi našega MZZ, ki je prek Pekinga in Ulan Batorja za naju izmole-doval reševalni helikopter. Ta naju je visoko nad vojskami varno prepejal v Džubo in naslednji dan v Kampalo.

Katoliški župnik je potožil, da so uničili tudi tri cerkve in pokradli vse, kar so mogli odnesti. »Zakaj tudi cerkve?« »Ker sploh ne vedo, kaj je cerkev. Pripeljali so najbolje neuke in divje mlade Dinke iz močvirij ob Nilu.« »Zakaj vse to?« »Ker neka struja v Džubi noče mirul!«

Bentui je nato večkrat zamenjal gospodarje in bil vsakč prizorišče največjih pokolov. Aprila 2012 so Macharjevi Nueri ob ponovnem zavzeju tega administrativnega središča na tržnici in v mošej, kamor so se zatekli, in bolnišnici, kamor so bežali naprej, pobili več kot 400 civilistov. Med njimi so bili v večini darfurski trgovci s tržnice v predmestju Rubkona pa tudi Nube z gora, ki se nočijo pridružiti uporu proti Kitru in skušajo biti v vojni med obema rivaloma čim bolj nevtralni.

Takoj ko smo se ustavili v Rubkoni, so moje stvari prevzeli fantje iz Nacionalne varnosti. Čudili so se nad vsem. Ko so prebrali guvernerjevo pismo, so me z vodikom in nosčem poslali h komisariju. Tudi ta je prebral dovoljeme za potovanje v Yido in Jam Jam, mi izrekel dobrodošlico, odredil posteljo v povsem prazni upravnih zgradbi komisarija in določil služabnika iz pisarne za pobiranje davkov, ki mi bo pomagal zjutraj najti voz za zadnji del poti.

Drugo zatikanje

Termoelektrarna takoj onkraj zadnje nadzorne točke na stezi iz Bentuija, ki je pred vojno oskrbovala črpalke na naftnih poljih, se je v soncu tako bleščala, da je bilo videti, kot da tam lebdi vesoljska ladja.

Dinke trdijo, da so termoelektrarno, impresivni simbol civilizacije tisoče kilometrov naokoli, hkrati z naftovodi, vmesnimi postajami in električnimi napeljavami sensui Nueri. Nueri trdijo, da so vse razbili, zažgali in pokradli Dinke. Da sovarznik ne bi zasedel vseh naftnih polj, zaslužil z nafto, nabavil več orožja ter zmagal enkrat in za vselej v tradicionalni vojni med obema večinskima plemenoma v Južnem Sudanu. Vse je uničeno. Vse bo treba zgraditi na novo.

»Dovoljenje!« je zahteval slok, kreppek mož s temnimi sencami ob očesnih duplnah, ki se je prhnul za hrbet med postitjanjem spalne vreče in polaganjem mreže proti komarjem na gola tla. Podal sem mu papir iz pisarne svetovalca guvernerja za varnost v mestu Wan.

»Guvernerjeva pisarna je civilna služba. Civilna služba je samo šala. Pokaži dovoljenje Nacionalne varnosti v Džubi!« Odgovoril sem, da nisem vedel, da civilna služba nič ne ve!ja, saj sem z njenim dovoljenjem brez težav prečkal vso to dolgo pot. »Pridi!« je ukazal in me odpeljal ven.

Nacionalna varnost, Pariang

Naslednji teden sva se z Mengistom Pierom spoznavala. Komercialnega letala, ki naj bi me iz Yide vrnilo v Džubo, nisva dočakala. Dokler ni dosegel, da so me vzeli poljski piloti, ki letijo pogodbeno za UNHCR, sva se učila drug o drugem.

O vsem sva se pogovarjala. Nič drugega ni bilo mogoče početi v njegovem skromnem domovanju, ki si ga deli z ženo in občasnimi obiskovalci. Zaupal sem mu vse, kar me veselil in žalosti. Vse v upanju, da bo tudi on meni zaupal. Morda mi ne bo treba v tisto modro zgradbo Nacionalne varnosti, kjer so me aprila 2013 že preveč prestrašili in okradli.

Povedal je, da so mu leta 1991 Nueri med pokolom ubili mamo in sestro. Kako so mu najboljši prijatelji utonili in pomrli od žeje in lako-

Agencija OZN ocenjuje, da je travmatiziranega vsaj 60 odstotkov prebivalstva Južnega Sudana. Premorejo samo enega psihiatra. Najbolji žalosten pa je pogled na sirote, ki v kraju Wau poležavajo po kupih smeti. Otroci so tako bolni in revni, da si niti lepila za vdihavanje ne morejo privoščiti.

pogovor z diplomatom 2000 kilometrov onkraj največjih močvirij na Zemlji.

Nacionalna varnost, Džuba

»Če ga vzamemo, nam UNHCR ne bo plačal.« sta vztrajala poljska pilota na letalski stezi v Ydi. »Je v Južnem Sudanu gospodar UNHCR ali mi iz Nacionalne varnosti?« je vtrajal Mengistu, preden je poklical nekam zelo visoko in nato podal telefon pilota.

Po pristanku v Džubi so me z oboroženim spremljevalcem porinili v marico in odpeljali v ječo. Tam so stresli vse moje stvari na tla in začeli brskati.

»Droni Satelitski modeni Satelitski telefoni! Knjiga *The Poisonous Thorn in Our Hearts. Sudan and South Sudan's Bitter and Incomplete Divorce*. Posebnica Radia Bakhta ...« Prvo, kar je izginilo, je bila kuverta z 2000 dolari.

Po veliko vpiju, grožnji, porivanja sem ter tja in zastrševanja me je dve uri kasneje direktor zapora pognal za rešetke na koncu hodnika. Sprejela me je zatohla vročina, skoraj nič zraka, beton in odmevajoče bobnenje kakih 50 glasov jetnikov v oranžnih uniformah, podobnih tistim v Guantanamo.

»Reki smo – nobenega pogovarjanja!« se je izprsil. Eden od ječarjev z bičem v rokah je pomignil Darfuru, s katerim naj bi prebela prvo noč na isti smrdljivi peni. Mož je moral leči na trebuh in iztegniti roke. Prve udarce z bičem je prenesel tako, da je vsakič zakričal. Zadnjih petnajst je jokal kot otrok.

V življenju se nisem izkusil hujšega zatiranja osnovnih človekovih pravic. Nobenega predstavnika EU nisem bil bolj vesel kot tisti poneдельник popoldne diplomata Petra Bengerja.

»Nude so te januarja izgnali!« je ob njegovi prisotnosti v svoji pisarni smutno resno izrekel

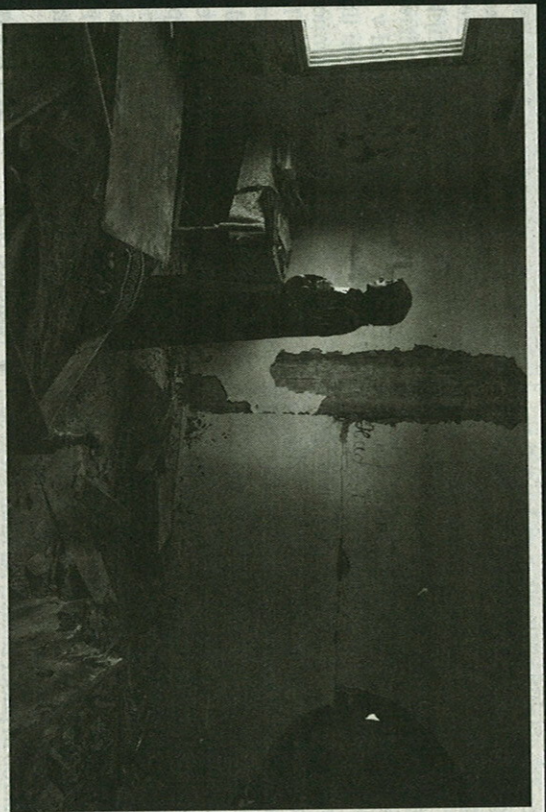
te, v napadnih lewov in krokodilov ter sovražnih plemen med begom v Etiopijo. Kako je preživel v begunskem taborišču med nepriznanesljivimi tujci. In kako je, ko se je spremenila politika, ponovno moral bežati s kolonami izgnanih dečkov in deklic čez močvirja in grmovja Južnega Sudana. Povedal je, kako je doživel umiranje spredeji in zadaj, levo in desno, dokler peščica preživelih ni dosegla meje s Kenijo. Kako je bil ponovno tujec, begunec v taborišču Kakuma v deželi Turkari, kjer so Sudancem še bolj nagejali in jim branili osnovne človekove pravice kot prej Etiopiji ...

Povedal sem mu, da imam karto za let iz Džube domov v ponedeljek, 30. maja. Najkasneje v petek do 15. ure moram sporočiti ženi, da prestavi vrnitev na drug datum. Odgovoril je, da ni treba prestavljati leta. Da bom naslednji dan zagotovo letel v Džubo, kjer bom moral opraviti le kratek pogovor z njegovim nadrejenim inspektorjem. Seveda mu zaradi izkušnje z Nacionalno varnostjo pred tremi leti nisem verjel. To sem mu tudi povedal. Odvnil je, naj ne skrbim. Nacionalna varnost je edina pošena ustanova v Republiki Južni Sudan, je rekel in me povabil na tržnico. Sedla sva v etiopsko pivnico. Naročil sem čaj, on pa pivo. Bojani sem poslal SMS in jo prosil, da obvesti Andreja Štera, vodjo konzularne službe na MZZ, o vsem, kar se dogaja. Čez čas sem prejel SMS konzula Aleksa Selana s slovenske ambasade v Kairu, da so se že povezali z nemško ambasado v Džubi, ki zastopa interese članic EU. Ponudil se je, da bo govoril z Mengistom. Mengista sem vprašal, ali je pripravljen govoriti s konzulom. Priskal je. Poklical sem konzula in pomoli telefon Mengistu. Mengistove oči so jezno poblisnile. S kretinjo je zavrnili pogovor.

Ujeti pravi trenutek je umetnost.

V naslednji številki razširjene izdaje **Sobotne priloge** ne spreglejte **ZMAGOVALNIH FOTOGRAFIJ natečaja novinarske in dokumentarne fotografije Slovenia Press Photo 2016.**

Uradna razglasitev bo 13. junija 2016 v Kosovelovi dvorani Cankarjevega doma.

Matic Zorman, zmagovalna fotografija natečaja Slovenia Press Photo 2015

SP SLOVENIA
PRESS
PHOTO

Medijska pokroviteljia:

sobotna
priloga

DELO